

Авторка статті:

**Надія ПАВЛИК,**

докторка педагогічних наук, доцентка,

професорка кафедри соціальних технологій

### МОЛОДІЖНА СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Молодіжна соціальна робота є вибірковою освітньою компонентою для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Програма і зміст навчальної дисципліни побудовано з урахуванням стандартів та підходів Ради Європи у сфері молоді, які відображені у Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи [5], Програми «Молодіжний працівник», а також аналітичних і методичних матеріалах ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики» [1-3]. Згідно зазначеним документам, молодіжна робота визначається як інструмент для особистісного зростання та соціальної інтеграції молодих людей, що реалізується за участі молоді та для молоді. Молодіжна соціальна робота повинна сприяти захисту прав та інтересів молодих людей у суспільстві для протидії соціальному виключенню молоді.

У Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи описано основні компетенції, якими повинні володіти фахівці відповідно до функцій (табл. 1), ми проаналізували можливість їх формування у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників за ОП «Соціальна робота» (бакалаврат) і ОП «Соціальна робота. Соціальна педагогіка» (магістратура) у Житомирському державному університеті імені Івана Франка.

Таблиця 1.

**Функції та компетенції молодіжної роботи  
згідно з Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи [5]**

| Функції                                        | Компетенції                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Зв'язок з ОП<br>«Соціальна робота»                                                                                                                  | Зв'язок з ОП<br>«Соціальна<br>робота.<br>Соціальна<br>педагогіка»                                                                                    |
|------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Враховувати потреби та прагнення молодих людей | <ul style="list-style-type: none"> <li>Будувати позитивні, неупереджені стосунки з молодими людьми</li> <li>Розуміти соціальний контекст життя молодих людей</li> <li>Залучати молодь до планування, здійснення та оцінки молодіжної роботи, використовуючи відповідні партисипативні методи</li> <li>Ставитися до молодих людей як до рівних</li> </ul> | Етика професійної діяльності;<br>Неформальна освіта у сфері прав людини;<br>Методика роботи з громадськими організаціями;<br>Гендерне бюджетування. | Соціальна робота з різними групами клієнтів;<br>Соціальна деонтологія;<br>Соціальна робота з ЛГБТІК-спільнотою;<br>Гендерні основи соціальної роботи |

|                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                  |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>– Демонструвати відкритість в обговоренні особистих емоційних проблем молодих людей у контексті молодіжної роботи</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                  |
| Забезпечувати можливості для навчання молоді                                                                     | <ul style="list-style-type: none"> <li>– Підтримувати молодих людей у визначенні їхніх освітніх потреб, побажань і стилів, беручи до уваги будь-які спеціальні потреби</li> <li>– Створювати безпечні, мотивуючі та інклюзивні освітні середовища для окремих осіб і груп</li> <li>– Використовувати різні освітні методи, зокрема й ті, що розвивають креативність і стимулюють мотивацію до навчання</li> <li>– Надавати молодим людям можливість керувати та одержувати зворотний зв'язок</li> <li>– Інформувати молодих людей про можливості навчання та підтримувати в їх ефективному використанні</li> </ul> | Соціальна інклюзія; Соціально-просвітницький тренінг; Неформальна освіта у сфері прав людини; Соціальна підтримка студентської молоді.<br><i>ОП «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»:</i> | Супервізія у соціальній роботі                                                                                                   |
| Підтримувати та розширювати можливості молоді в осмисленні суспільства, у якому вони живуть, і у взаємодії з ним | <ul style="list-style-type: none"> <li>– Допомогати молодим людям визначати та формувати відповідальність за ролі, які вони хочуть виконувати в їхній громаді й суспільстві</li> <li>– Підтримувати молодих людей у визначенні їхніх цілей, розвитку стратегій та організації індивідуальних і колективних дій заради соціальних змін</li> <li>– Підтримувати молодих людей у розвитку критичного мислення й розуміння суспільства та влади, устрою соціальних і</li> </ul>                                                                                                                                        | Особистісна ефективність соціального працівника; Соціальна підтримка студентської молоді.                                                                                                     | Соціально-педагогічна терапія; Супервізія у соціальній роботі; Організація неформальної освіти дітей та молоді (іноземною мовою) |

|                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                               |                                                                                                                                  |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                           | політичних систем та можливостей впливу на них<br>— Підтримувати розвиток компетенцій та впевненості в молодих людей                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                               |                                                                                                                                  |
| Підтримувати молодих людей в активному й конструктивному освоєнні міжкультурних відносин  | — Підтримувати молодих людей у здобутті міжкультурних компетенцій<br>— Забезпечувати взаємодію між молодими людьми різного походження вдома й за кордоном для того, щоб вони могли дізнаватися про інші країни, культурні контексти, політичні погляди, релігії тощо<br>— Творчо працювати з конфліктами з погляду їх конструктивної трансформації<br>— Активно залучати молодих людей різного походження та ідентичностей у заходи молодіжної роботи | Соціальна конфліктологія;<br>Соціальне консультування; Event-менеджмент у соціальній сфері;<br>Технології медіації та посередництва у професійній діяльності. | Основи професійної комунікації іноземною мовою;<br>Організація неформальної освіти дітей та молоді (іноземною мовою)             |
| Активне практикування оцінювання з метою покращення якості здійснюваної молодіжної роботи | — Залучати молодих людей до планування й організації оцінювання<br>— Планувати та застосовувати різні партисипативні методи оцінювання<br>— Використовувати результати оцінювання для покращення практичної діяльності<br>— Бути поінформованим щодо новітніх молодіжних досліджень ситуацій і потреб молоді                                                                                                                                          | Менеджмент соціальної роботи;<br>Основи наукових досліджень.                                                                                                  | Методологія наукових досліджень;<br>Супервізія у соціальній роботі;<br>Соціальна кваліметрія та стандартизація соціальних послуг |
| Підтримка колективного навчання в командах                                                | — Активно оцінювати командну роботу з колегами та використовувати результати для покращення її ефективності                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Основи зв'язків з громадськістю у соціальній сфері;<br>Соціальні комунікації;<br>Соціально-просвітницький тренінг;                                            | Організація неформальної освіти дітей та молоді (іноземною мовою)                                                                |

|                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|
|                                                                             | <ul style="list-style-type: none"> <li>– Просити та надавати зворотний зв'язок щодо командної роботи</li> <li>– Ділитися інформацією та практиками молодіжної роботи з колегами</li> </ul>                                                                                                                                                    | Соціальний нетворкінг іноземною мовою.                                                                                                                                                                                           |                                                                     |
| Робити внесок у розвиток організації та політики/програм, кращих для молоді | <ul style="list-style-type: none"> <li>– Активно залучати молодь до формування політики та програм організації</li> <li>– Співпрацювати з іншими у формуванні молодіжної політики</li> </ul>                                                                                                                                                  | Соціальна політика в Україні; Підготовка та організація волонтерів; Методика роботи з громадськими організаціями.                                                                                                                | Теорія і практика соціального управління                            |
| Розробляти, упроваджувати та оцінювати проекти                              | <ul style="list-style-type: none"> <li>– Використовувати підходи проектного менеджменту</li> <li>– Шукати та управляти ресурсами</li> <li>– Візуалізувати проекти, писати звіти та робити презентації для різноманітних аудиторій</li> <li>– Використовувати за необхідності інструменти інформаційних і комунікаційних технологій</li> </ul> | Інформаційно-комунікаційні технології; Соціальне проектування; Методика роботи з громадськими організаціями; Методика написання та впровадження соціальних проєктів; Особистісний професійний блог: дизайн, контент, просування. | Соціальний фандрейзинг; Інформаційні технології в соціальній роботі |

Таким чином, обидві освітні програми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників враховують означені компетенції у сфері молодіжної соціальної роботи. Водночас, предметом цих дисциплін не виступає молодь як особлива соціальна група та участь молоді у процесі прийняття рішень / доступ молоді до влади як особливий інструмент соціальних змін. Саме означені орієнтири повинні стати базовим ядром вивчення освітньої компоненти.

Відповідно, молодіжна соціальна робота визначається через тріаду компонентів: це надання соціальних послуг для молоді, разом із молоддю та силами молоді. Нами було виділено основні *фокуси молодіжної соціальної роботи*, які важливо враховувати про розробці освітньої компоненти та якими можна наповнити її зміст.

*Фокус на цінності:* побудова професійних стосунків з молодими людьми, командотворення та співучасть; фасилітація освіти та розвитку молодих людей; сприяння та поширення прав молодих людей; популяризація інклюзії, рівності, поваги до різноманіття; планування та упровадження стратегії молодіжної роботи у громаді; саморозвиток і лідерство; забезпечення участі молоді у прийнятті рішень та житті громади.

*Фокус на молоду людину:* розуміння особливостей та потреб молодих людей (індивідуально та у групах), вивчення їх інтересів та запитів; здійснення комунікації з різними групами молодих людей та індивідуальностями; створення умов для участі молоді у житті громади; володіння дослідницькими, соціально-комунікативними компетентностями.

*Фокус на реалізацію державної/місцевої політики:* ведення документів і звітності щодо становища молоді; співпраця з органами місцевої влади; представлення політичної волі та бачень у ЗМІ; реалізація запитів органів місцевого самоуправління щодо організації роботи з молоддю; інформаційно-комунікаційна, організаційна та цифрова компетентності.

*Фокус на неформальну освіту:* забезпечення доступу молоді до інформації; картографування інтересів та потреб молоді щодо розвитку; організація й упровадження персонального, соціального, освітнього, професійного розвитку молоді; тренерська та соціально-комунікативна компетентність.

*Фокус на соціальний захист:* обізнаність щодо соціального становища особливих груп молоді у громаді; створення умов та реалізація функцій соціального захисту, підтримки, супроводу молодих людей, які перебувають у кризових обставинах; збереження здоров'я та благополуччя молоді; реалізація заходів і подій для соціалізації молоді.

*Фокус на психологічну підтримку:* створення довірливих стосунків з молодими людьми; індивідуальне та групове консультування й вислуховування молодих людей; створення у молодіжних центрах сприятливого клімату; популяризація здоров'я та безпеки молоді у громаді; соціально-комунікативна і психологічна компетентність.

*Фокус на заходи:* створення умов для залучення молодих людей до освітніх, культурних, спортивних, тощо подій у громаді; співпраця з обдарованою молоддю та молодіжними лідерками/лідерами; культурно-масова робота у громаді; організація змістовного дозвілля молоді; організаційна компетентність.

*Фокус на результат:* мережування молодих людей у громаді; супервізія молодіжних ініціатив; проєктна діяльність; організація партнерства молодіжних груп з різними соціальними інститутами на місцевому, загальноукраїнському та міжнародному рівнях; проєктна та фандрейзингова компетентність.

У процесі викладання освітньої компоненти «Молодіжна соціальна робота» очікувані результати визначаються нами як система м'яких навичок молоді, що включає: формування системи громадянських і демократичних цінностей молоді; розуміння напрямів реалізації молодіжної соціальної політики та молодіжної роботи, їх значення для демократизації суспільства; здатність до застосування технологій профілактики негативних суспільних явищ і розвитку громадянського суспільства шляхом залучення місцевих спільнот до молодіжного діалогу, особистісного розвитку й самореалізації; виведення процесу навчання поза межі освітнього інституційного простору, що сприяє соціальному включенню молоді, її залученню до різних соціальних інститутів і навчанню впродовж життя; здатність до створення сприятливого психологічного середовища для спілкування, навчання та взаємодії; набуття досвіду використання інтерактивних, діалогічних форм і методів молодіжної соціальної роботи; здатність до саморозкриття у взаємодії та через взаємодію з іншими рівноправними учасниками комунікативного

простору; набуття досвіду пошуку соціальних ресурсів для задоволення власних і професійних потреб, забезпечення особистісно значущих цінностей, цілей та прагнень; визначення стратегічних життєвих цілей, а також тактики їх досягнення.

*Використана література:*

1. *Молодіжна політика в умовах децентралізації*. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І.В. Пешої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.
2. *Молодіжна робота: запитання та відповіді*. Навчально-методичний посібник для фахівців, які працюють з молоддю. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2020. 84 с.
3. *Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи* / за ред. І.В. Пешої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 68 с.
4. *Національна молодіжна стратегія до 2030 року*. Затверджена Указом Президента України від 12.03.2021 №94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
5. *Портфоліо молодіжної роботи Ради Європи* / Пер. О. Мурашкевич. Council of Europe, 2016; Міністерство молоді та спорту України, 2016. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/331/pmr.pdf>